

Winterschool Archives & Education 2018

Hoe kun je het gebruik van archieven in onderwijs stimuleren?

Ellen Loozen, Caroline Nieuwendijk en Stefanie van Odenhoven ■

In Gent (B) vond eind januari de Winterschool plaats: een internationale cursus die werd georganiseerd door FARO (B) en The National Archives (UK), in samenwerking met de Universiteitsbibliotheek Gent, het Rijksarchief Gent en het National Humanities Center (USA). Drie Nederlandse archiefmedewerkers schrijven over hun deelname.

a

‘De Vlaamse archiefsector speelt geen rol van betekenis bij erfgoededucatie, terwijl archieven bij uitstek het ideale materiaal in huis hebben voor onderwijs.’ Dit constateerde Bart De Nil, sectorcoördinator archieven bij FARO (Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed), enkele jaren geleden. Tijdens een werkbezoek aan The National Archives in Kew zag hij hoe het ook anders kon. ‘Andrew Payne [Head Education and Outreach, red.] deed mij inzien dat educatie een fundamentele rol kan spelen in de maatschappelijke positionering van archieven, op voorwaarde dat ze structureel is ingebed in de reguliere werking en niet iets is wat er nu en dan bijkomt.’ Het idee voor een internationale Summerschool (vanaf de tweede editie Winterschool) voor archieven en educatie was geboren.

De vierde internationale editie, met deelname van Mexico tot Rusland, vond plaats van maandag 29 januari t/m vrijdag 2 februari in Gent. Op zondag 28 januari was er een pre-Winterschool: een masterclass voor nieuwkomers over de belangrijkste uitgangspunten. Tijdens de eerste officiële dag van de Winterschool werd ingegaan op de theorie en het gebruik van digitale tools. De rest van de week stond in het teken van zelf aan de slag gaan, om een opzet voor een digitale les te ontwikkelen, deze keer met als thema: *Migration and settlement in early America*.

Het belang van archiefeducatie

Met het prikkelende statement ‘onbenut archief is nutteloos archief’ legt Andrew Payne de basis voor het belang van archiefeducatie. Hoe kunnen we het gebruik van archieven stimuleren? Digitaliseren van collecties en ze vervolgens slim aanbieden aan het publiek helpt enorm. Maar ondanks de grote populariteit van geschiedenis in Engeland bezoekt ook daar slechts een handjevol mensen een archief. Andrew maakt een vergelijking tussen archieven en bergen: ze zijn indrukwekkend, maar ook een beetje eng en gevaarlijk. Je moet een goede

Internationale deelnemers Winterschool 2018. Foto: Bart De Nil.

‘Onbenut archief is nutteloos archief’

redenen hebben om ernaartoe te gaan en je hebt er specifieke vaardigheden voor nodig. De missie van Andrew is dan ook: ‘We need to bring archives down to the people!’, om zo meer mensen van archieven te laten genieten, zowel fysiek als digitaal. The National Archives werkt om deze reden nauw samen met vaak jonge geschiedenisdocenten. De filosofie is dat als je hen enthousiasmeert, zij archieven blijven gebruiken gedurende hun hele carrière. Automatisch komen daardoor meer scholieren en studenten in aanraking met archieven. Investeren in docenten en in een digitaal aanbod van duidelijke, goed gestructureerde bronnen, hoort daarbij.

Viermaal Summer- en Winterschool

Caroline Nieuwendijk (Gemeentearchief Schiedam) heeft alle vier Summer- en Winterschools bezocht. Haar ervaringen: 'Ik bezoek de Winterschool om gelijkgestemden te ontmoeten en om ervaringen uit te wisselen. Het internationale karakter maakt het extra uitdagend en interessant. Nog belangrijker vind ik de aangereikte digitale tools om mijn educatieve projecten aantrekkelijker en effectiever te maken. Werken met historische documenten geeft leerlingen een gevoel van historische sensatie, maar is niet makkelijk. Zelf vind ik het middelbaar onderwijs het meest geschikt om met historische bronnen te werken. Momenteel werk ik samen met een docent van het Stedelijk Gymnasium aan een les voor klas 3 over de Tweede Wereldoorlog met behulp van brieven. Persoonlijk vind ik het beter werken om leerlingen een presentatie of iets dergelijks te laten maken met behulp van educatieve tools, dan als educatief medewerker een tool te gebruiken in je les.'

Investigate, don't illustrate

Gedurende de pre-Winterschool masterclass doen we een aantal opdrachten, zoals een document op een scherm bekijken zonder het te kunnen lezen. We bestuderen het document als een artefact: wat zeggen het soort papier, de manier waarop de tekst op het papier is gekomen en de structuur van de tekst over het stuk? Het is een *eyeopener* om op die manier naar een document te kijken en erachter te komen hoeveel je al te weten komt zonder ook maar iets van de inhoud te kennen. Er komen veel vragen op en dat is ook precies de bedoeling: we worden gestimuleerd om zelf vragen te stellen. *Investigate, don't illustrate* is misschien wel de belangrijkste boodschap. Hoe bevorder je de nieuwsgierigheid van scholieren en stimuleer je ze onderzoek te doen?

Het document in kwestie krijgen we vervolgens in kopie uitgereikt. We bestuderen het nu ook op inhoud. Welke eerder

'We need to bring archives down to the people!'

gestelde vragen kunnen worden beantwoord? Maar belangrijker nog: welke nieuwe vragen komen erbij? Het is fascinerend om stap voor stap te ontdekken naar welk bijzonder document we kijken: het zogenoemde Höfle-telegram uit 1943. Dit stuk maakt deel uit van een grote collectie documenten: letterlijke transcripties van berichten die nazi's stuurden via de codeermachine Enigma, die door Britten onderschept en ontcijferd werden. Andrew laat ons juist dit stuk zien, omdat het duidelijk maakt hoe belangrijk het is om informatie in een context te zien. In het bericht staat gedetailleerde, maar wel gecodeerde, informatie over de stand van zaken rondom de moord op Joden in vernietigingskampen: hoofdletters staan voor kampen en cijfers voor aantallen gedeporteerde personen. Zo staat B voor Belzec, S voor Sobibor en T voor Treblinka. >>

Aan de slag met een digitale les. Foto: Bart De Nil.

Eindpresentatie Winterschool 2018. Foto: Bart De Nil.

Meer informatie

Op de website <https://kia.pleio.nl/> staat op het Kennisplatform Educatie & Presentatie een overzicht van de digitale tools en andere handvatten die tijdens de Winterschool zijn aangereikt.

Docenten Winterschool

- Andrew Payne, Head of Education & Outreach, The National Archives (UK)
- Andy Mink, Vice President of Education, National Humanities Center (USA)

Organisatie Winterschool

Bart De Nil, sectorcoördinator archieven FARO (Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed)

>> Dankzij dit document weten we dat er eind 1942 precies 1.247.166 personen zijn gedeporteerd. SS Sturmbahnführer Herman Höfle stuurde dit telegram in januari 1943 naar Adolf Eichmann in Berlijn.

Door deze informatie over de omvang van de Holocaust te zien in de context van het document en door het zelf als een soort detective te onderzoeken, maakt het extra veel indruk. Ook is het een goed voorbeeld van het belang van het bekijken van een document in zijn geheel. Wanneer archiefbronnen in geschiedenisboeken worden gebruikt, wordt vaak volstaan met een citaat in een kadertje. En daarmee mis je veel belangrijke informatie. In het Höfle-telegram is bijvoorbeeld de opmerking '...rest missed' van groot belang. Een aantal boodschappen hebben de Britten niet in z'n geheel kunnen onderscheppen. En dat maakt duidelijk dat er ook dingen *niet* zijn vastgelegd. Een mooie samenvatting van de dag is: *History is a verb, not a noun*. Door studenten te laten werken, ze zelf te laten onderzoeken, vragen te laten stellen en ze 'expert' te maken van een document, gaat de geschiedenis voor hen echt leven. Archieven dagen ons uit onze vooronderstellingen te heroverwegen. Ze dwingen ons om opnieuw na te denken over wat we al menen te weten.

'Investigate, don't illustrate'

Zelf aan slag

Tijdens de rest van de week wordt er in vier groepen gewerkt aan de opdracht om een les te ontwikkelen rondom het thema *Migration and settlement in early America*. De invalshoek, doelgroep, selectie van documenten, overkoepelende onderzoeksvraag en vorm zijn vrij te kiezen. Alles moet met concrete voorbeelden worden uitgewerkt.

Kies je als doelgroep docenten of leerlingen en welke consequenties heeft dat? Wat wil je dat de doelgroep leert of ervaart? Hoe kun je een moeilijk leesbaar en ingewikkeld document toch inzetten? Hoe stimuleer je nieuwsgierigheid, activeer je de onderzoeker in de leerling en maak je een leerling expert van

zijn eigen archiefstuk? Hoe zorg je ervoor dat archiefstukken elkaar aanvullen? Hoeveel informatie bied je aan? Welke instrumenten gebruik je daarbij? Hoe zet je de instructie voor de docent op? Vragen die tot veel overleg en tot discussie leiden. Alleen al dit samenwerken in een internationale groep met verschillende achtergronden, kennis en ervaring maakt het tot een mooie uitdaging.

Tijdens de eindpresentaties op vrijdagmiddag zijn niet zozeer de digitale eindresultaten van belang, als wel de manier van denken, het uitproberen en het samenwerken. Dat zijn de belangrijkste resultaten van de Winterschool, die elke deelnemer mee terugneemt naar het eigen archief. ■

Ellen Loozen ■ medewerker educatie, Nationaal Archief

Caroline Nieuwendijk ■ educatie/onderzoek, Gemeentearchief Schiedam.

Stefanie van Odenhoven ■ coördinator tentoonstellingen en educatie, Stadsarchief Amsterdam.

		OPDD 355a	2.
12.	OMK de OMQ Geheime Reichssache! An das Reichsicherheitshauptamt, zu Händen SS Obersturmbannführer EICHMANN, BERLIN ...rest missed..	1000	89 ? ?
13/15.	OLQ de OMQ Geheime Reichssache! An den Befehlshaber der Sicherheitspol., zu Händen SS Obersturmbannführer HEIM, KRAKAU. Betr: 14-tägige Meldung Einsatz REINHART. Bezug: dort. Ps. Zugang bis 31.12.42, L 12761, B O, S 515, T 10335 zusammen 23611. Stand... 31.12.42, L 24733, B 434508, S 101370, T 71355, zusammen 1274166. SS und Pol.führer LUBLIN, HOEFLE, Sturmbannführer.	1005	83 234 250
16.	? de ? SS Obersturmführer LOHRENGEL, Willi, befindet sich seit 20.12.42 bei der Abt. als Zugführer. Gez. KORFF, SS Hauptsturmführer und Abt.	1010	140
17/18.	? de ? Ps. 109 vom 11.1.43. An Sturmschutzabt., SS Pz.Gr.Div. T. Verladung der Bekleidung erfolgt per Wagon. Es ist ein Begleitkdo. nach hier zu senden, Stärke 2 Mann. Eintreffen am 16.1.43 vormittags TWL der Waffen SS, WARSCHAU ..2 groups corrupt... Gez. OERLACH, SS Oberscharführer.	1030	159 111
19.	Dud.		
20/21.	OMK de OLG AN SS Wirtschaftsverwaltungshauptamt, Chef des Pers.amtes. Zu dort. Ps. 9. Jan: SS Oberscharführer PECH sollte, gemäß Verfügung vom 27 Nov. 1942, durch 6. Stabsabt. in Marsch gesetzt werden. Dies ist bislang nicht geschehen. Sofortige Inmarschsetzung zum SS O.A. Weichsel wird nunmehr von hier veranlasst. Der Leiter der Verwaltung des SS O.A. Werthe, gez. DITTVEN, SS Oberführer.	1100	197 139
22/23.	? de ? Wetterbericht der Wetterwarte KRAKAU am 11.1.43, gültig bis 13.1.43. Für die nächsten Tage ist zunächst mit einer Wetterberuhigung zu rechnen. Bei Ostwinden und stärkerer Aufheizung Wetterberuhigung bis 24(?) Grad unter 0 auftreten. Später erfolgt wieder Eintrübung von Westen her und erneutes Einsetzen von Schneefällen. WBZ KRAKAU.	1105	250 95
24/25.	OMK de OMQ Ps. 142 vom 11.1.43. An Kdtr. Truppenübungsplatz DEBICA, zu Händen SS Hauptsturmführer SCHITTLI. Die mit hiesiger Verfügung vom 20.11.42 abzugebenden Pkw. "Opel-Olympia" SS 16760 und "Simca", SS 16761 sind, soweit sie nicht schon nach hier verladen wurden, zurückzuhalten. Beide Kfz. werden durch das KL. AUSCHWITZ übernommen und abgeholt. Falls die Kfz. schon versandt wurden, ist dies durch Ps. umgehend mitzuteilen. Der Chef des Zentralamtes, gez. LIEBEHENSCHERL, SS Obersturmbannführer.	1115	250 228
26/41.	OMK de OMK An Kommandantur, SS Truppenübungsplatz DEBICA, für Sturmgeschützabtig. SS Pz.Gr.Div. "Das Reich". Laut Verfügung OKH Chef H-Rüst. und Bde. 78 A SGG H 80 P (Pz LG) AHA/PZ IN IV F 6 Nr. 642/43 vom 8.1.43 sind Nachr. Heeresdienststellenangewiesen, für die aufgeführten SS Einheiten die Sturmgeschützabt. SS Pz.Gren.Div. "Das Reich" zum Versand zu bringen: ...contd. on sheet 3...	1300	2 16 Tle.

(Continued)

Höfle-telegram. Collectie: The National Archives (UK), HW 1623.